

CUM PUTEM DEFINI SCRISUL CA MIJLOC DE IDENTIFICARE CRIMINALISTICĂ

DOI:10.24193/SUBBiur.62(2017)-2.9

Published Online: 2017-06-15

Published Print: 2017-06-30

Sorin AIĂMOREANU*

Abstract: *How Can We Define Writing as Forensic Identification Tool? The author makes an attempt to define writing from the forensic point of view, in accordance with previous specialist opinions.*

Keywords: *handwriting; forensic identification; graphical variations; stability and variability in handwriting.*

Răspunsul la această întrebare poate părea la prima vedere unul facil. Dacă privim atent însă, valențele noțiunii de scris sunt mult mai complexe, însă o definiție a scrisului nu este ușor de formulat într-o frază. Prin rolul complex și marea sa semnificație socio-umană scrisul este mai mult decât o simplă așternere pe suport material a unor semne care însumate să alcătuiască cuvinte ori fraze, ori să reprezinte „marca grafică” a unui autor.

Enciclopedia Criminalistică ne spune că scrisul este o formațiune de caractere, litere sau simboluri realizate prin utilizarea unui model ce poate fi recunoscut și care este constituit pentru a putea comunica cu alte persoane.¹

Scrisul a constituit mijlocul suprem de comunicare inter-umană, o culme și un vehicul a progresului intelectual pentru multe secole, rămânând și azi un produs al educației și semn al culturii. Pe de altă parte pe lângă valențele sale culturale, emoționale, personale, scrisul este și un important mijloc de identificare a persoanei. În literatura recentă s-a spus că „Scrierea, ca mijloc de fixare și comunicare a ideilor constituie o **deprindere**, și anume o deprindere intelectuală în care sunt implicate varii acte motrice.”²

Citându-l implicit pe Camillo Baldi, s-a susținut cu temei că particularitățile grafice dintr-un scris sunt irepetabile într-un alt scris și ireproductibile în totalitatea lor de o altă persoană³. Din această perspectivă scrisul poate fi privit atât ca mijloc de identificare criminalistică grafoscopică, dar și ca instrument de evaluare grafologică. Însă despre asemănările și deosebirile dintre cele două domenii conexe vom vorbi la timpul potrivit în cadrul acestei lucrări. Credem adecvat mai întâi, în spiritul oricărui demers cu pretenții de seriozitate, că se impune a începe printr-o definiție a noțiunii asupra căreia operăm sub aspect cognitiv.

Ca activitate specific umană, scrisul constituie o deprindere intelectuală, motrică și de comunicare dobândită în cadrul unui proces de învățare prin repetare. Realizat printr-un ansamblu de gesturi grafice cu caracter de automatisme controlate, el este un mijloc specific destinat fixării, transmiterii și valorificării complexe a imaginilor, percepțiilor, ideilor, sentimentelor și altor elemente rezultate din procesul activității intelectuale omenești și este alcătuit din structuri ce pot include: litere, cifre, cuvinte, fraze, precum și derivatele cu caracter de individualitate ale acestora: semnături, ideograme, prescurtări, etc. În noțiunea de scris⁴ trebuie să includem nu numai manifestările explicit literale, dar și cele grafice neliterale: semne de punctuație, modurile de subliniere, semnele care însoțesc cifrele de numerotare a paginilor, de continuitate ori finalizare a frazei, marcarea aliniatelor, desenele explicative, chiar modurile de anulare ale unor cuvinte⁵. Gestul grafic se constituie astfel ca un act conștient, coordonat, care prin intermediul învățării integrate procesului educativ devine în funcție de timpul și frecvența repetitivității exercițiilor, o activitate semi-reflexă coordonată, cu conținut ideatic și de comunicare.

Dintr-o perspectivă sintetică (deși oarecum reduționistă n.n.) scrisul poate fi privit ca produsul deprinderilor grafice ale persoanei constând din elemente de text, componente cifrice și semnături. El este urma materializată a ideilor, dar una de un gen cu totul aparte⁶. Ca și ființa umană care îl produce, scrisul este o realitate dinamică, chiar dacă la prima vedere el pare un ansamblu de structuri standardizate (modelele caligrafice învățate în școala primară). Am dori să reamintim susținerea, la care achiesăm „conform căreia: Scrisul ca mijloc de identificare nu se limitează însă doar la grafismul propriu-zis, el cuprinzând și alte forme de exprimare grafică a persoanei, inclusiv desenele, ideogramele ori semnăturile neliterale (subl.ns.), accentele și punctuația⁷.

În cadrul unui proces mai îndelungat de învățare și fixare se constituie la nivelul cortexului⁸ un ansamblu de legături de natura a permite transpunerea în elemente grafice a percepțiilor, a simbolurilor rezultate prin ascultare, citire, pronunție, ca și cele produse în procesul intim al reflexiei și creației ideatice. Indiferent de forma concretă pe care o îmbracă (cuvinte, semne, etc.), se poate însă observa cum chiar dacă există o anumită similitudine între primele linii trase pe hârtie de copilul neștiutor și primele sale încercări de scriere, a scrierii sale se manifestă deja semnificative schimbări. În cursul învățării scrierii, ca și pe parcursul cristalizării sale grafice, scrierea unei anumite persoane rămâne însă „constituțional” aceeași chiar dacă în evoluția ulterioară ea suportă amprentele pasagere ale unor momente ori șocuri ce pot marca personalitatea.

Prin scris, ideile sunt fixate pe o suprafață cu ajutorul unor semne convenționale care redau sunetele ce alcătuiesc cuvintele. Se înțelege, deja, că între scris, gândire și limbaj este o legătură organică. Se mai poate deduce încă un fapt important și anume că actul scrierii se află sub imediatul control al creierului.

Scrisul se însușește ca orice deprindere prin exerciții repetate timp îndelungat. La fel ca orice deprindere scrisul poate stagna imediat după ce atinge un nivel minim de automatizare sau se poate perfecționa, printr-un proces evolutiv care poate fi considerat ca încheiat când scrisul atinge așa-numitul nivel general superior. Acesta s-ar caracteriza

printr-o dexteritate deosebită și prin simplificarea sau stilizarea semnelor grafice. Coordonarea este, de asemenea, la parametrii maximi.

Mecanismul care asigură scrierea este extrem de complicat și are o multitudine de componente. Unele dintre acestea se manifestă constant, altele sunt variabile. Pentru ilustrarea acestui aspect redăm un pasaj elocvent dintr-o carte mai puțin cunoscută, un compendiu de criminologie și poliție științifică avându-l ca autor pe Guillame Beroud. „Scrisul este urma lăsată de un ansamblu de gesturi. Gesturile acestea ca toată mimica omenească sunt condiționate în același timp de elemente variabile și de elemente constante.

Variabile: excitația cerebrală, graba, temperatura exterioară, instrumentele întrebuințate.

Constante: educația și obișnuința, care au fixat tipul caligrafiei, poziția mâinii, lungimile osoase ale membrului scriitor, elasticitatea pumnului, forța mușchilor antebrachiali și palmari.

Rezultanta acestor factori este o pletora de gesturi care nu sunt totdeauna identice cu ele însele, dar îndestulător de asemănătoare, ca identitatea autorului lor să rămână constant perceptibilă”.

Această enumerare a elementelor constante și variabile care stau la baza scrierii poate fi completată cu foarte mulți factori de acest fel dar o astfel de operație ar depăși intențiile noastre. Ne mulțumim să repetăm că mecanismul scrierii este extrem de complex, practic, la orice act scriptural participând într-un fel sau altul întregul ansamblu psiho-fizic în care rezidă o persoană. „Scrisul - preciza C.I. Parhon – este într-adevăr graficul unei persoane...”. Este vorba de un grafic mai complicat care prezintă raporturi atât de strânse cu personalitatea autorului încât se poate recunoaște o persoană după scrisul său așa cum se recunoaște după figură sau după fotografia sa”. Individualitatea strictă a oricărei persoane determină și individualitatea scrisului ca expresie sintetică a autorului său. Individualitatea scrisului este acea proprietate a acestuia de a fi propriu doar autorului său. Prin caracteristicile de ordin grafic care îl definesc scrisul unei anumite persoane prezintă deosebiri esențiale față de orice scris aparținând oricărei alte persoane. Ca și omul căruia îi aparține scrisul acestuia este un unicat în sfera realului. Elementele constante din mecanismul ce stă la baza scrierii au un rol major în realizarea complexului de mișcări automatizate ceea ce face ca rezultanta lor să fie la fiecare act scriptural aceeași. Manifestarea lor stabilă conferă scrisului proprietatea de a fi stabil. Acest adevăr științific este exprimat în termeni extrem de clari e cunoscuta cercetătoare a scrisului, E. Solange-Pellat în prima „lege” a scrisului: „Gestul grafic se află sub influența imediată a creierului. Forma sa nu este modificată de organul scriptor dacă acesta funcționează normal și este suficient de adaptat la funcția sa”⁹. În plan grafic stabilitatea scrierii se traduce prin apariția unui grup de atribute manifeste constant. Această grupare individualizatoare poate fi decelată de marea diversitate de forme grafice generate de constituenții variabili ai mecanismului scrierii care au caracter circumstanțial. Stabilitatea scrisului ar fi imuabilă dacă aparatul ce îl creează nu s-ar caracteriza printr-o mare reactivitate ce îl face să reacționeze cu promptitudine la stimuli endogeni și exogeni. Această proprietate a mecanismului scrierii a fost sesizată și de cunoscutul grafolog și expert grafic H. Stahl care nota sugestiv: „... s-a observat, într-un cuvânt că scrisul e un aparat înregistrator extrem de sensibil al inteligenței, sensibilității și voinței”. Aceași idee o exprimă și C.I. Parhon când

compară scrisul cu „graficul unei persoane”. Reactivitatea mecanismului scrierii are consecințe asupra aspectului scrisului, fiind la originea fenomenului de variabilitate. Acestea i se adaugă frecvent atributul „naturală” poate pentru a se sublinia că este generată de însăși pulsațiile ființei care este autorul. Variabilitatea este prezentă la fiecare act scriptural și face parte din însuși modul de manifestare a scrisului. Se pare că stimulii care determină variații permanente la nivelul scrisului sunt de mică amplitudine, impactul lor cu mecanismul de scriere fiind minor și ca atare neproducând nici măcar perturbații (tulburări) ale acestuia.

Concret, variabilitatea se manifestă prin variații în privința caracteristicilor elementelor componente ale scrisului și chiar modificări ale caracteristicilor generale ale acestuia. Variabilitatea este vizibilă la nivelul fiecărui act scriptural ce realizează un text sau chiar și o semnătură dar este pusă mai bine în evidență cu ocazia examinării mai multor grafisme având același autor. Orice comparație a mai multor scrisuri sau semnături aparținând aceleiași persoane va arăta faptul că nici unul dintre grafisme nu seamănă perfect cu celelalte, între ele înregistrându-se deosebiri. Acestea privesc în special semnele grafice componente, practic nici unul dintre acestea nereușind să iasă de sub incidența fenomenului dar diferențe pot apărea și în privința caracteristicilor de ordin general. Limitele manifestării variabilității nu sunt aceleași la toate scrisurile. Astfel, sunt autori al căror scris pare la fiecare execuție egal cu sine însuși. Desigur, este doar o aparență, variabilitatea existând ca un fel de „umbră”. Manifestările sale sunt însă aproape imperceptibile.

La polul opus, se situează scrisurile ce prezintă un tablou aparent diferit de la o execuție la alta. Deosebirile sunt evidente dar nu alterează structura fundamentală a scrisului care poate fi determinată prin observație. Numim aceste ambitusuri ale variabilității, mică și mare variabilitate. Undeva, între aceste praguri se situează variabilitatea medie, scrisurile cu această caracteristică fiind identificabile. Variabilitatea poate fi considerată ca o manifestare naturală a oricărui scris. De aceea, în expertiza tehnică a documentelor absența acestui fenomen este interpretată ca fiind un indiciu de fals. Stabilirea gradului de variabilitate pe care îl prezintă un scris sau o semnătură este important în expertiză deoarece ne oferă o imagine credibilă a posibilităților scripturale ale unei persoane și permite o evaluare a deosebirilor ce sunt raportate la limitele și direcțiile fenomenului. Uneori apare chiar și tendința negativă de explicare forțată a unor deosebiri ce sunt interpretate ca efecte ale unei mari variabilități. Referitor la variabilitatea naturală a scrisului ar mai fi necesare câteva precizări care vor fi de folos pentru evitarea unor posibile confuzii. Astfel, variabilitatea scrierii nu trebuie confundată cu folosirea de către un scriptor a două sau mai multe tipuri de scriere prin tipul de scriere aceasta înțelegându-se un scris compus în exclusivitate sau în mare măsură din litere de același fel. Variabilitatea scrisului nu se confundă nici cu variantele de scriere prin variantă de scriere înțelegând un anumit mod de scriere în cadrul aceluiași tip de scriere. Variantele de scris pot fi însă considerate ca modalități de expresie ale variabilității. Variabilitatea scrisului nu se manifestă în mod nelimitat și în toate direcțiile astfel că nu este în măsură să lezeze stabilitatea scrisului. În schimb, aceasta poate fi grav afectată de alte fenomene datorate tot reactivității mecanismului de scriere. Faptul că scrisul unei persoane poate suferi modificări esențiale conferă proprietății scrisului de a fi stabil o

oarecare relativitate. Această stare de fapt este corect explicată prin sintagma „stabilitate relativă”. Paleta agenților care provoacă modificări esențiale ale scrisului este destul de largă. Aceasta include: leziunile sau/și afecțiunile unor părți ale corpului sau ale unor organe care participă la mecanismul de scriere, o lungă listă de boli grave, intoxicațiile grave, condițiile de scriere neobișnuite ș.a. Sub acțiunea unora dintre acești factori se pot produce modificări (mai mari sau mai mici) în privința caracterelor grafice de ordin general și particular ale scrisului, tabloul obișnuit al scrisului respectiv suferind prefaceri majore. Considerăm că ar fi necesar să facem câteva observații privind execuțiile scripturale realizate în condiții neobișnuite.

Execuția în condiții neobișnuite este un act scriptural în desfășurarea căruia intervine un agent de sorginte endogenă sau exogenă care influențează negativ mecanismul scrierii. Această prezență inoportună este capabilă să producă modificări în câmpul grafic. Schimbările de această natură se caracterizează printr-o mare diversitate, mergând de la variația uneia sau mai multor note grafice, până la degradarea ansamblului grafic care devine aproape de nerecunoscut. Cercetătorii scrisului au descoperit o multitudine de factori capabili să provoace o mare varietate de efecte. Chiar dacă rezultatele cercetărilor în acest domeniu n-au fost încă reunite și prezentate sistematic, se poate spune că experții cu experiență cunosc principalii agenți care pot interveni în desfășurarea unui act scriptural și efectele pe care le provoacă în plan grafic. Pe baza informației existente s-a constatat că, scrisurile ori semnăturile ce poartă semnele unor astfel de imixtiuni pot face obiect al identificării sub acest aspect doar atunci când impactul agentului respectiv asupra lor a fost extrem de puternic și s-a tradus în plan grafic prin tulburări deosebite. Nu este deloc simplu să realizezi portretul unor scrisuri serios afectate. S-ar putea face totuși câteva remarci, fără riscul de a greși prea mult. Un scris puternic dereglat în mecanismul lui va prezenta o serie de semne dintre care notăm:

- o așezare aleatorie în pagină, ceea ce oferă privirii elemente grafice dispuse haotic;
- litere normale coexistând cu litere bizare ca aspect;
- mari inegalități de ordin dimensional;
- nerespectarea semnelor de punctuație;
- trăsături finale eterate sau exagerat prelungite;
- erori în construcția unor semne grafice;
- prezența unor semne grafice trasate incomplet;
- neuniformitatea axelor longitudinale ale literelor;
- manifestarea fenomenului de „impuls grafic al cuvântului” ce s-ar traduce prin scrierea cuvintelor fără ridicarea instrumentului scriptural de pe hârtie.

Imaginea scrisului care reține astfel de note grafice este destul de șocantă și nu poate să nu atragă atenția expertului care nu va ezita să-l așeze în categoria scrisurilor executate în condiții neobișnuite. Riscul ca expertul să facă o încadrare greșită este destul de mic dar nu poate fi neglijat ținând seama de faptul că există multe scrisuri care rețin în mod obișnuit astfel de note grafice. Dacă expertul înțelege să adopte această linie de examinare, va fi obligat să procedeze la decelarea elementelor grafice pe care le consideră

a fi mai puțin afectate, de acela care au ieșit din tiparele scrisului normal al autorului respectiv. Operațiunea nu este deloc ușoară iar notele grafice obținute în finalul acesteia nu trebuie în niciun caz absolutizate. Cu puțină șansă, în multe cazuri, materialul grafic selecționat de expert se poate dovedi a fi operant în examinările comparative. Un impact nimicitor asupra mecanismului scrisului îl poate avea bătrânețea scriitorului, care la unele persoane se manifestă ca o stare de degenerescență generală.

Bătrânețea scriitorului, la care se asociază frecvent boli grave, produce o degradare progresivă a mecanismului scrierii. Aceasta este ireversibilă și poate distruge total mecanismul scrierii, dezastru ce se manifestă în plan grafic prin semne ce nu prezintă decât vagi analogii cu structurile de bază. Uneori un astfel de „scris” are aspectul unor trăsături ce se împletesc haotic, realizând un conglomerat – cunoscut experților grafici – care nu mai are nimic comun cu scrisul. Astfel de grafisme nu rețin elemente care să permită identificarea autorului, aspect pe care toți cei ce solicită efectuarea unor expertize ar trebui să îl cunoască.

Modificări ale caracteristicilor definitorii ale scrisului pot apărea și în alte circumstanțe. Avem în vedere situațiile în care după crearea automatismului care asigură scrierea are loc un proces de perfecționare a deprinderii. În urma unor exerciții repetate la care după unii specialiști s-ar adăuga și ridicarea prin studiu a nivelului intelectual al autorului scrisul se perfecționează, devine mai simplu și mai bine coordonat, apar stilizările de litere specifice nivelului superior de evoluție ș.a. Un astfel de scris care atinge pragul superior de evoluție va prezenta deosebiri importante față de scrisul anterior al aceluiași autor.

Mai poate avea loc un fenomen. Este vorba de posibilele regresii ale scrisului ce se petrec atunci când, dintr-un motiv sau altul, procesul de perfecționare a deprinderii este stopat. Renunțând la scriere sau scriind mai puțin ca înainte scriitorul își va pierde dexteritatea și acest lucru se va manifesta în plan grafic prin scăderea nivelului de coordonare și o serie de modificări ale caracteristicilor generale și speciale. Scrisul respectivului va manifesta tendința de a „coboși” spre nivelul de unde a plecat, de a redeveni o deprindere funcțională dar insuficient șlefuită.

Am trecut până acum în revistă principalele **cauze naturale** care pot determina modificări serioase ale scrisului. Scrisul însă poate suferi prefaceri serioase și prin acțiunea voluntară a însuși autorului său. Operațiunea prin care o persoană își modifică intenționat scrisul său obișnuit în scopul de a-l face de nerecunoscut poartă denumirea de deghizare a scrisului. Acest procedeu de intervenție asupra propriei scrieri echivalează cu o adevărată manoperă de falsificare. Sesizând acest aspect, H. Stahl, remarcabilul expert grafic și grafolog, considera că deghizarea scrisului reprezintă o autofalsificare, termen aflat în opoziție cu „altero-falsificarea” prin care înțelegea operațiunea de a falsifica scrisul sau semnătura unei alte persoane. Se impune să facem câteva considerații cu privire la scrisurile și semnăturile deghizate. Proprietatea oricărui scris de a fi relativ stabil nu împiedică în cele mai multe dintre situații determinarea caracteristicilor specifice scrisului ori semnăturilor respective. Se constată că acestea se caracterizează printr-un soi de elasticitate care le conferă perenitate. Caracteristicile esențiale ale unui scris au șanse foarte mari de a rezista acțiunii devastatoare a unor agenți de felul celor sus-menționați și de a-și conserva structura de bază care le face recognoscibile chiar în situațiile când au suferit unele modificări.

Pentru expert această calitate a caracterelor ce individualizează un scris este benefică, deoarece oferă șanse în demersul de identificare a autorului scrisului respectiv. Proprietățile scrisului de a fi individual și relativ stabil reprezintă baza identificării autorului acestuia, iar evaluarea variabilității naturale a scrisului este de un mare ajutor în investigarea complexă și dificilă pe care este obligat să o facă expertul grafic.

Astfel, scrisul apare sub aspect criminalistic a avea mai multe posibilități de utilizare ca mijloc de identificare. El apare în general ca expresie materială și ideologică a unui anumit autor- care se exprimă grafic (forme, grad de evoluție, structură ,topografie, etc.) și ideatic (conținut, calitate și structurare mesaj, simbolistică, terminologie, limbaj, etc.) de o manieră personală.

Pe de altă parte, în chiar structura scrierii, experții cu un nivel mai ridicat de cunoștințe pot decela , observând și apreciind dezorganizarea și/sau alterarea grafismelor, diferitele boli ce afectează scriitorul, interpretând uneori, chiar prin elementele de natură medicală, aspectele capacității (discernământului) așa cum sunt ele oglindite în manifestarea grafică de ansamblu – text și semnătură.

Chiar reveniri spectaculoase ale scrisului unor bolnavi aflați sub tratament – interpretate uneori ca „falsuri”- pot fi observate și explicate consecvent și credibil în cadrul a ceea ce școala italiană modernă numește „ Grafologie judiciară medicală”¹⁰.

E adevărat că aceste aprecieri sunt accesibile unui grup mai redus de specialiști, validitatea lor necesitând cunoștințe medicale, de neurologie și fiziologie, toxicologie, etc. Apreciem însă că ar fi necesară formarea unei școli naționale de experți, care să genereze o formare profesională continuă unitară și unificată.

* Dr. Sorin AIĂMOREANU

¹ The Encyclopedia of Forensic Sciences, Academic Press 2000, pag. 584

² R: Constantin - *Grafologie*, Ed. SAAB, București 2006 pag. 76.

³ L. Ionescu, D. Sandu - *Identificarea criminalistică*- ed. Științifică, București 1990. pag. 99 cu referire la.

⁴ „Scrisul materializat în formele grafice ale unui manuscris, este urmarea activității nervoase și musculare a omului, tradusă printr-un complex de mișcări sau de deprinderi tehnice” L. Ionescu *Expertiza criminalistică a scrisului* Ed. Junimea Iași 1973, pag. 17.

⁵ Gh Pășescu - *Particularitățile expertizei semnelor auxiliare ale scrisului* în Colectiv -Metode și tehnici de identificare criminalistică, Asociația Criminaliștilor din România București 2006 pag. 128

⁶ L. Ionescu, op.cit. pag. 16.

⁷ L. Torbidoni, L. Zanin - *Grafologia Test teoretico pratico*, Brescia 1998 pag. 33

⁸ Ludwig Klages îl numea „dansul stiloului pe hârtie , în care mâna care scrie este corpul balerinei, al dansatorului, iar marele regizor al acestui dans e creierul nostru”, Apud. Domenico Franco - « *La perizia grafica a base grafologica* » Ed. Instituto di indagini psicologiche Milano 1978 pag. 78.

⁹ E.Solange-Pellat – *Les lois de l'écriture*, Paris VUIBERT, 1927, p.14.

¹⁰ Amintim în acest sens recente expuneri ale Prof. Vincenzo Tarantino la Alba Iulia 17 mai 2017.